

BIULETYN

Nr 99 (1211), 20 sierpnia 2014 © PISM

Redakcja: Marcin Zaborowski (redaktor naczelny) • Katarzyna Staniewska (sekretarz redakcji)
Jarosław Cwiek-Karpowicz • Aleksandra Gawlikowska-Fyk • Artur Gradziuk
Piotr Kościński • Roderick Parkes • Patrycja Sasnal • Marcin Terlikowski

Fundamentalści islamscy za reżimem wojskowym? Paradoks partii Al-Nour¹

Kacper Rękawek

Al-Nour jest ostatnią w pełni tolerowaną partią islamistyczną w Egipcie. Jej polityczna elastyczność i oportunizm – widoczne m.in. w poparciu dla wojskowego zamachu stanu z 2013 r. – przyczyniły się do znaczącego spadku popularności. Jednak ani ewentualna porażka wyborcza w 2014 r., ani nawet delegalizacja tej nieoliberalnej partii o ambiwalentnym stosunku do demokracji i praw człowieka nie zostaną uznane za sukces Egiptu, którego rząd metodami administracyjnymi ogranicza liczbę uczestników procesu politycznego. UE powinna naciskać na zmiany w ordynacji wyborczej, które pozwoliłyby przeciwstawić się tej tendencji.

Historia Al-Nour. Egipska partia Al-Nour („Światło”) powstała w maju 2011 r., trzy miesiące po ustąpieniu prezydenta Hosniego Mubaraka. Jest to polityczna reprezentacja islamistycznego ruchu społeczno-religijnego Salafickie Wezwanie, który dąży do nawrócenia Egipcjan na rygorystyczny, fundamentalistyczny islam, odwołujący się do tradycji Mahometa i jego towarzyszy (VII w.). Organizacje społeczno-polityczne salafitów (zwolenników tradycyjnego islamu) stanowią jeden z trzech głównych filarów środowiska islamistycznego w Egipcie, obok Bractwa Muzułmańskiego (BM) oraz organizacji dżihadystycznych – Grupy Islamskiej i Egipskiego Islamskiego Dżihadu. W swoim programie społeczno-gospodarczym Al-Nour łączy postulaty konserwatywne (bezwzględne zwalczanie korupcji, nepotyzmu i zażywania narkotyków) z socjaldemokratycznymi (inwestycje w mniej rozwinięte obszary Egiptu i sektory ochrony zdrowia, badań i edukacji, troska o środowisko naturalne). W wyborach parlamentarnych 2011/2012 r. Al-Nour, w sojuszu z dwiema innymi partiami salafickimi jako Blok Islamistyczny, zdobyła 27,8% głosów i stała się drugą siłą w egipskim parlamencie, po partii Wolność i Sprawiedliwość – politycznym skrzydle BM. W lipcu 2013 r. Al-Nour, choć początkowo nie przyłączyła się do demonstracji przeciwko rządowi wywodzącego się z BM prezydenta Egiptu Muhammada Mursiego, poparła wojskowy zamach stanu.

Elastyczność i pragmatyzm Al-Nour. Al-Nour jest partią pełną paradoksów, które z jednej strony przyczyniły się do jej sukcesów wyborczych, z drugiej zaś mogą doprowadzić do spadku jej popularności, a nawet samorozwiązania. Przed 2011 r. egipscy salafici, w odróżnieniu od BM, odrzucali aktywność polityczną, a uczestnictwo w wyborach i respektowanie ich wyników uznawali za niezgodną z szariatem formę dominacji prawa świeckiego w Egipcie. Kierowani pobudkami religijnymi, potępiali demokrację jako alternatywny system filozoficzno-religijny, który nie może konkurować z wyznawanym przez salafitów tradycyjnym islamem, oraz koncentrowali się na działalności misyjnej i charytatywnej. Taka postawa zapewniała im względnie spokojną egzystencję w czasie dyktatury Mubaraka, kiedy oskarżano wielu salafitów o współpracę z egipskimi służbami bezpieczeństwa, zwalczającymi BM – islamistycznych i politycznie zaangażowanych rywali Salafickiego Wezwania. Po 2011 r. salafici, oficjalnie powodowani chęcią nadania Egiptowi i jego społeczeństwu prawdziwie islamskiego charakteru oraz dążeniem do zmniejszenia popularności środowisk świeckich i liberalnych, zaczęli tworzyć własne partie polityczne, które podejrzewa się o przyjmowanie wsparcia finansowego z Arabii Saudyjskiej. Choć formalnie salafici uznają demokratyczny porządek polityczny, w którym ich partie uczestniczą od 2011 r., chcą wywalczyć polityczne ograniczenie lub zakaz demokracji

¹ Biuletyn jest wynikiem dwumiesięcznego pobytu autora (maj–czerwiec br.) w Kairze w ramach projektu SPriNT, prowadzonego wspólnie przez PISM, the Finnish Institute of International Affairs i Al-Ahram Center for Political and Strategic Studies. SPriNT jest finansowany przez Komisję Europejską.

jako niezgodnej z zasadami szariatu. Pomimo braku doświadczenia politycznego jego członków, Blok Islamistyczny odniósł spektakularny sukces wyborczy. Al-Nour wykorzystała to, by lobbować na rzecz uznania szariatu za główne źródło prawa w Egipcie oraz zawierać niespodziewane taktyczne sojusze z partiami świeckimi, których celem było osłabienie politycznej dominacji BM wspieranego przez Katar – rywala Arabii Saudyjskiej na Bliskim Wschodzie.

Choć Al-Nour uznaje za dogmat konieczność posłuszeństwa wobec urzędującego władcy Egiptu (tak długo, jak formalnie pozostaje on muzułmaninem), to poparła wojskowy zamach stanu z 2013 r., by jeszcze bardziej osłabić BM, a następnie potępiła egipskich islamistów żądających powrotu wywodzącego się z BM Mursiego. Latem 2013 r. wielu z szeregowych członków i zwolenników Al-Nour wzięło jednak udział w protestach organizowanych przez BM, zakończonych brutalnym rozpędzeniem dwóch obozów zwolenników usuniętego prezydenta w Kairze.² Wolna od antyislamistycznych represji, partia powróciła następnie do swojej misji, próbując doprowadzić do zawarcia w nowo przygotowywanej konstytucji satysfakcjonujących ją sformułowań nt. szariatu jako głównego źródła prawa w Egipcie, co nie zakończyło się sukcesem. Dodatkowo, nowa konstytucja zakazuje funkcjonowania „partiom religijnym”, a więc w praktyce również Al-Nour. Nie przeszkodziło to jednak tej partii w zachęcaniu do głosowania „tak” w referendum konstytucyjnym ze stycznia br., co wzbudzało zdziwienie i niechęć jej wyborców oraz sympatyków. Al-Nour jest też oskarżana o niedostateczne zmobilizowanie elektoratu podczas tego głosowania, a także podczas majowych wyborów prezydenckich, w których poparła przywódcę wojskowego zamachu stanu, emerytowanego feldmarszałka Abdela Fattaha al-Sisiego.

Perspektywy Al-Nour. Al-Nour to obecnie największa z legalnie działających partii islamistycznych w Egipcie, a poparcie, jakiego udzieliła zamachowi stanu i kandydaturze Sisiego na prezydenta, umożliwi jej dalsze funkcjonowanie. Jej wpływ na proces powstawania nowej konstytucji oraz na politykę nowego rządu egipskiego był jednak znikomy, a wolty polityczne z 2013 r. powodują, że trudno oszacować rzeczywistą skalę jej popularności (wg niektórych sondaży nawet 86% Egipcjan jest jej niechętnych) oraz przewidzieć jej wynik wyborczy w zaplanowanych na koniec roku wyborach parlamentarnych. Będzie wtedy obowiązywało nowe prawo wyborcze, na mocy którego 3/4 parlamentarzystów zostanie wybranych wg ordynacji większościowej, 1/5 wg ordynacji proporcjonalnej, a pozostałe 5% będzie nominowanych przez prezydenta. W poprzednich wyborach, które przyniosły Al-Nour spektakularny sukces, 2/3 mandatów obsadzane było wg ordynacji proporcjonalnej, w okręgach wielomandatowych. Ta zmiana oraz wewnętrzne spory o stosunek do wojskowego zamachu stanu i do BM mogą mieć poważny wpływ na dalsze losy Al-Nour. W razie niesubordynacji wobec Sisiego partia może zawsze zostać uznana za organizację polityczną o profilu religijnym, zabronioną przez nową konstytucję.

Wnioski i rekomendacje. Przyszłość Al-Nour pod rządami prezydenta Sisiego pozostaje niewiadomą. Jej pragmatyzm może zapewnić salafitom wymierne korzyści w czasie wyborów parlamentarnych, zwłaszcza jeśli BM i jego islamistyczni sojusznicy zdecydują się je zbojkotować. Nie można jednak wykluczyć, że nadmierna elastyczność polityczna, zwłaszcza z 2013 r., będzie miała swoją cenę, ponieważ wielu szeregowych członków partii nie zgadza się z polityką poparcia wojskowego zamachu stanu i porzucenia pozostałych organizacji islamistycznych, które padły ofiarą brutalnych represji.

Paradoksalnie, dekompozycja lub upadek tej nieliberalnej organizacji politycznej (w wyborach lub wskutek delegalizacji jako „partii religijnej”) – reprezentującej tę część egipskiego społeczeństwa, która w przeszłości nie angażowała się politycznie – nie powinna być uznawana na sukces liberalnej demokracji w Egipcie. Zniknięcie Al-Nour oznaczałoby eliminację ostatniego reprezentanta islamu politycznego, wciąż tolerowanego w zdominowanym przez muzułmanów, konserwatywnym Egipcie, a także wzmocniłoby antydemokratyczne tendencje w systemie politycznym tego kraju. Aby zapewnić w nowo wybranym parlamencie reprezentację polityczną islamistów, w większości negatywnie nastawionych do wojskowego zamachu stanu, Unia Europejska i państwa członkowskie powinny lobbować na rzecz liberalnej interpretacji przepisów nowej konstytucji. Oddaliłoby to groźbę delegalizacji kolejnych aktorów politycznych, nie tylko islamistycznych, ale też świeckich, centrolewicowych. Należy także przypominać władzom Egiptu o korzyściach płynących z przyjęcia proporcjonalnej ordynacji wyborczej, która umacniałaby rolę egipskich partii politycznych oraz zapewniała większy pluralizm polityczny. Taka ordynacja, nawet przy spadku poparcia dla Al-Nour, gwarantowałaby jej kandydatom znaczącą liczbę mandatów. Przedstawiciele UE i państw członkowskich mogliby się przy tym powołać na czerwcowe memorandum skierowane do prezydenta Sisiego, w którym przedstawiciele partii liberalnych apelowali o zmianę ordynacji wyborczej na bardziej proporcjonalną. Takie propozycje mogą być przedstawiane jako dowód na szersze wewnętrzne poparcie dla zwiększania pluralizmu politycznego i rządów lepiej odzwierciedlających różnicowanie polityczne egipskiego społeczeństwa.

² Zob.: K. Rękawek, P. Sasnal, *Represje wobec Bractwa Muzułmańskiego a wybory prezydenckie w Egipcie*, „Biuletyn PISM”, nr 65 (1177), 21 maja 2014 r.